

Élő történelem Budapest uccáin

Mennél gyakrabban járunk valamerre, annál inkább megszokjuk mindazt, amit nap nap után látunk az uccán s végül már észre sem vesszük azt, amit egy idegen talán első pillanatban észre vett volna. Így vagyunk aztán az egész várossal és talán a pesti ember az egyedüli, aki nem talál sem szépséget, sem érdekességet a saját városában, mely pedig csodálkozással tölti el az idegent, aki először látja.

A város szépségeit hagyjuk most, inkább vegyük elő egyszer egy pár érdekességét, olyan történelmi emlékeket, amik itt vannak a szemünk előtt, de amiket nagyon kevés ember vesz észre és még kevesebb veszi magának esetleg a fáradságot, hogy érdeklődjék irántuk s megtudja, hogy amit furcsának lát első pillanatban, annak mi a magyarázata, mi a története?

Török és nem török

Tabán sok hangulatos részlete mellett sok egyéb érdekességet is találunk ebben a mai értelemben vett proletárnegyedben. Egyik ilyenfajta érdekesség az a török időkből való ház, mely első szempillantásra elárulja a szak-

könnyen lehetne azt gondolni, hogy török minaret volt, amelynek erkélyéről esténként kikiáltotta a müezzint, hogy Allah nagy, Allah hatalmas, ellenben a valóság az, hogy bizony ez a kémény egészen modern kémény, alig harminc esztendő és csak az építész játékos kedve rakta rá a körfolyosót, hogy minaretnek lássék a kémény. Müezzint helyett a háborúban egy filmfelvételnél Mackó Muki járt fenn az erkélyen s egyéb szerepe nem volt az erkélynek

A titokzatos átjáró

A Szebeny Antal tértől felfelé vezet egy kis ucca a régi várkapú felé, ahol aztán jobbra fordul egy sikátor s ezen az Apród uccába lehet jutni. A sikátort balról a várkert fala szegélyezi, jobbról egy modern épület. Ami a gyanutlan járókelőt első pillantásra meglepi, az, hogy a várkert falának tetejéről egy vasfolyosó vezet a bérház első emeletének. A Várkertből elindulva tehát közvetlenül be lehet lépni ennek a háznak egyik elsőemeleti lakásába. Mit jelenthet ez? Ki lakhatott ebben a lakásban és ki lehetett az a nagyúr, aki nem került le az

zettek ki a szabadba, sokszor messze a vártól, hogy az ostrom alatt szorongatott védők végső esetben ezen a titkos folyosón megszabadulhassanak. A komoly történelmi kutatások kiderítették, hogy *soha nem volt ilyen titkos folyosó*, hiszen akkor sohasem fogták volna el a védőseregeket, mert mindig elmenekültek volna a veszély utolsó percében.

Nos, annak ellenére, hogy a megállapítás szerint sehol a világon nem volt a várakból kivezető titkos folyosó, illetve alagút, a budai várban mégis találtak ilyen. A nyílása ott van az Alagút pestoldali szájától jobbra, elkerítve helyen s habár az elejét csak az uccaseprők használják raktárul, valóban egy olyan alagút nyílása, mely felvezet a várba a miniszterelnökségi palota alá. Azt mondják, hogy a kommunisták ezen az alagúton át akarták felrobbantani a pa-

Háremház Tabánban.

avatott számára, hogy török épület volt, mert *ma is megvannak rajta az egykori hárem ablakai*. A török hárem ablakai ugyanis csaknem padlásablakok voltak, hogy ne lehessen kívülről benézni s a képünkön látható régi ház felső két kis ablaka is ilyen eredeti háremablak, ahonnan a hölgyek legfeljebb kikukucskálhattak az uccára titokban, de idegen férfi nem leshette meg őket.

De azért ne gondoljuk, hogy minden török, ami esetleg töröknek látszik és erre éppen a Tabánban találjuk meg a legjobb példát. Itt van a Rácfürdő minaretes kéménye, melyről nagyon

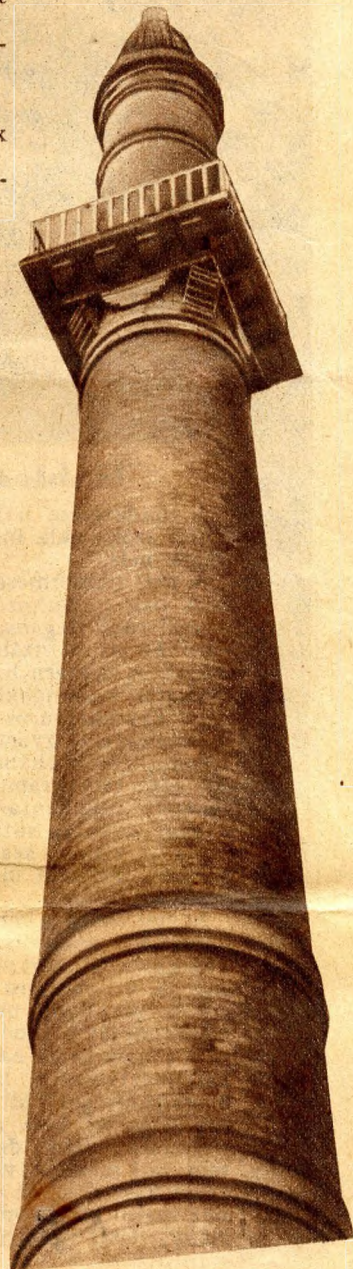
uccára s nem a kapun ment be a házba, hanem külső folyosót építtetett magának s az első emeleten egyik ablak helyett ajtót csináltatott az illető emeleti lakáshoz?

A rejtély megoldása egyszerűen adódik, ha kinyomozzuk, hogy ez a titokzatos lakás egykor *Schratt Katalin lakása* volt, ha *Ferenc József király* a budai várban tartózkodott s a király maga volt az, aki esténként ezen a kis vashídon át meglátogatta a művésznőt.

Alagút az alagút mellett

Sok legenda szól arról, hogy egyes várakból titkos földalatti folyosók ve-

lotát, de ez lehet csak mende-monda. Az bizonyos, hogy még nem kutatták végig a sötét lyukat s nem tudjuk, hogy mikor készült, milyen célal.

A Rácfürdő minaretes kéménye.

A titokzatos átjáró.

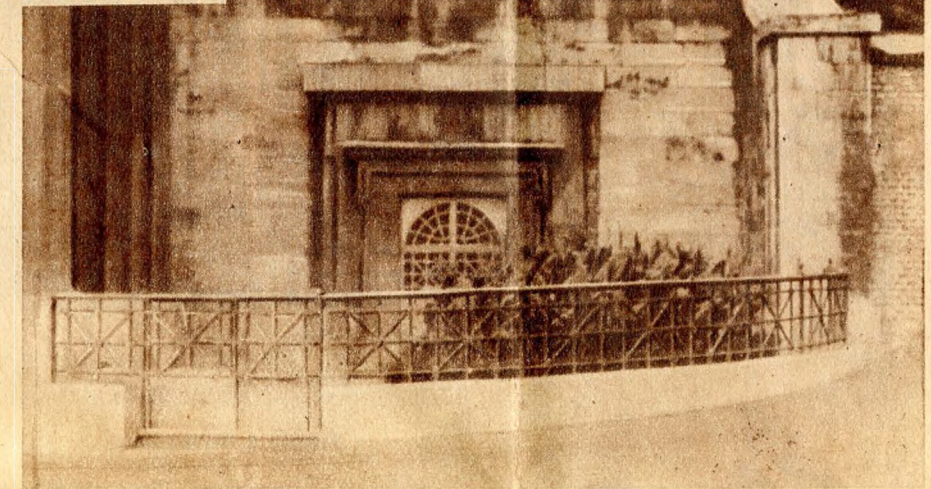
A budai polgárok, a köznép fantáziáját persze élénken foglalkoztatja minden dolog, ami a mindennapitól elütő, titokzatosnak látszó. Erről az alagútról beszélnek, hogy a török hódoltság idejében egy császári főtiszt érkezett áruhában Budára, azzal a céllal, hogy itt a közhangulat felől tapogatózzon és a török haderő gyöngéit kikapaszthalja. Ez az eset két évvel Budavár visszafoglalása előtt történt. A törökök azonban valahogyan rájöttek a főtiszt kiletére és üldözőbe vették. A főtiszt az alagútba menekült, ahova a törökök nem merték követni, hanem az alagút nyílásait ráccsal elzárták. Mikor 2 évvel később, 1686-ban a császáriak visszafoglalták Budát, eltávolították az alagút rácsait és átkutatták az alagutat. Akkor megtalálták a tiszt csontvázát, aki az alagút sötétjében eltévedt és a szó teljes értelmében éhenhalt.

Hogy ebben a történetben mennyi a történelmi tény és mennyi a fantázia szüleménye, azt ma már nem lehet megállapítani.

Az elesapott szobor

A pesti emberek közül inkább csak a kirándulók ismerik a Zsigmond téren álló régi Szentháromság szobrot, melyen kétoldalt Szent István és Szent Imre szobrai láthatók. Pedig ennek a szobornak igen kedves története van.

1700-ban állították fel, de nem ezen a helyen, hanem a Várban, a mostani Szentháromság szobor helyén, még pedig annak emlékéül, hogy az 1692-iki

Alagút az alagút mellett.

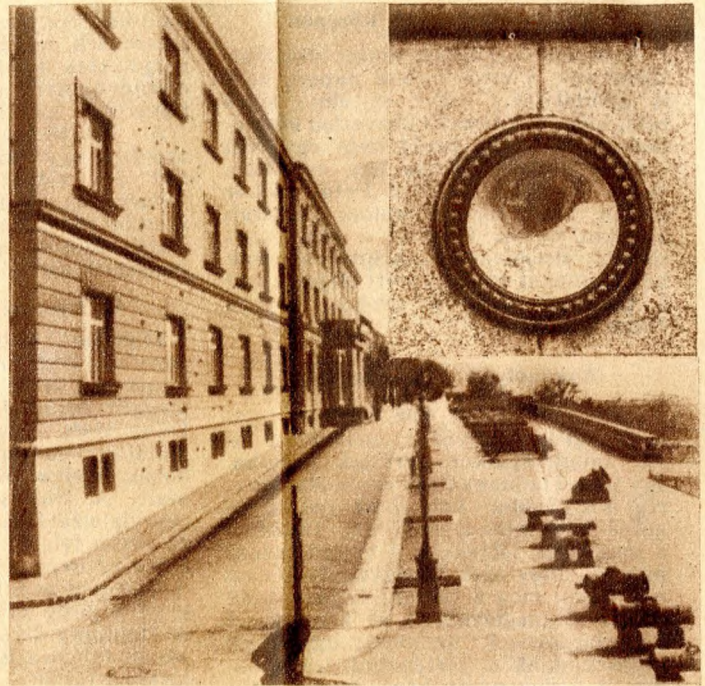
pestisjárvány szerencsésen elmult Budáról. Általában a régi szobrok legnagyobb része ilyen hálászobor volt, amit veszedelmek elmulása után szoktak közadakozásból felállítani, abban a hiszemben, hogy a szentek ezután majd megóvják a lakosságot hasonló bajoktól.

Mai ember nem is igen tudja már megérteni, milyen szörnyű elemi csapás lehetett régmúlt időkben egy-egy járványos betegség.

A pestisjárvány például az egész ország életét megbénította. A pestises beteget legközelebbi hozzátartozói is magára hagyták, az a ház, melyben pestises megbetegedés történt, évekig állt lakatlanul. Egész éjszaka temet-

tek a hatóságok. A temetési szertartás bizony nem vett sok időt igénybe. A harangok állandóan szóltak. Szomszéd a szomszédot kerülte. Férj nem merte megcsókolni feleségét. A járvánnyal rendszerint egyidőben tömeghisztériás jelenségek léptek fel. Az emberek egyrésze tivornyákban keresett feledést, másrészüket pedig vallási túlbuzgóságba esett.

Igy azután érthető, hogy amikor 10 év múlva, 1710-ben újabb pestisjárvány sujtotta Budát, a lakosság elkecserepedése nem ismert határt s minden a szobrot vádolták. *Elcsapták a szobrot, levitték az eldugott Óbudára s 1713-ban felállították a Várban a mai Szentháromság-szobrot.*

Ágyugolyók a Hadtörténeli Múzeum falában. A múzeum előtt ágyusor. Felső kép: Egy igazi ágyulövés nyoma 1849-ből a múzeum falában. A mostani restaurálásnál találták meg és üveget tettek rá, hogy az érdekes emlék megmaradjon. A valóságban ugyanis az ágyugolyók nem maradnak meg a falban úgy, mint ahogyan a Hadtörténeli Múzeum falán látható. Ezeket a golyókat valószínűleg összeszedték és kőművesek a falbaragasztották.

Temető a Belváros közepén

A korzó közönsége, amint vidáman sütkérezik a szép tavaszi napon, nem is gondol rá, illetve sejtelve sincs róla, hogy egy temető közvetlen közelében járkal. Még pedig nem egy régi temető helyén, hanem egy valóságos temető mellett, mert a Petőfi-szobor balján álló szerb templom udvarán valóban ma is megvan a régi szerb temető, síremlékeivel, kriptáival, csak be kell menni a kapun s ott látjuk körül a templom falán a sirokat, köztük Nákó grófét.

Ágyugolyók a ház falában

Igen sok tabáni ház falában találunk régi ágyugolyókat, melyek Budavár bombázásakor kerültek a falba. Igy pl. a Hadnagy ucca egyik alacsony, régi kis házában két gömbölyű ágyugolyó ül a falban, melyeket 1849-ben a magyarok lőttek ki. A valóság azonban az, hogy ezek az ágyugolyók nem maradnak meg a falban, hanem idők múltával meglazulnak és kiesnek. A háztulajdonosok azonban ügylőszik ragaszkodni a történelmi tradícióhoz és a szerencsét hozó ágyugolyókhoz, mert kőművesekkel ragasztatták vissza a falba. Van Budán sok olyan ház is, melyet sohasem talált el ágyugolyó, mégis ékeskedik falában ilyen

hadidísz. Az ostrom után ugyanis öszszeszedték az ágyugolyókat és sokat beépítettek a házak falába. Ártatlan díszágyugolyók ezek, mint a srápnell-hüvelyből készült asztali hamutartó.

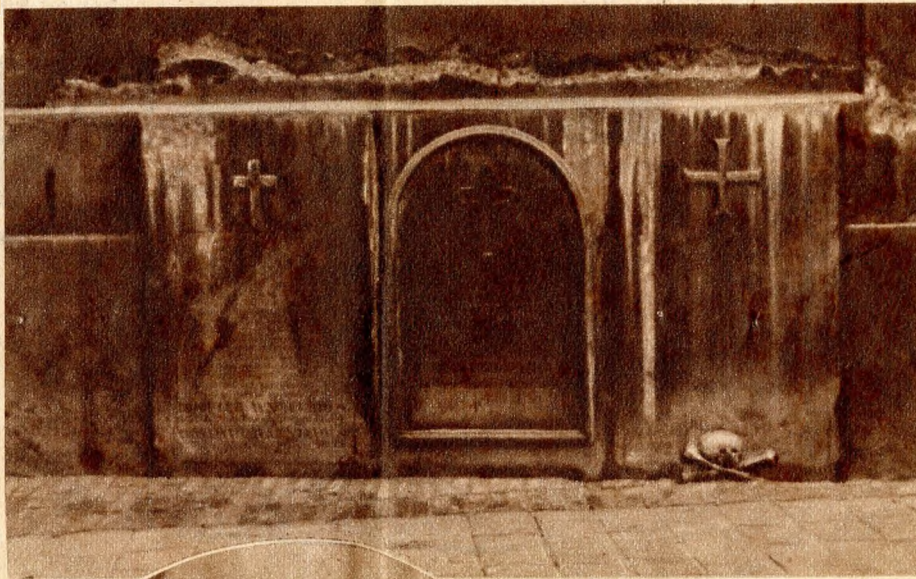
A Hadtörténelmi Múzeum falában azonban egy valódi és ténylegesen kilőtt ágyugolyót találtak a mostani restaurálás alkalmával. Az ágyugolyót szintén 1849-ben lőtték ki. Az érdekes emlék fölé üveget tettek, hogy így konzerválják.

Árvízjelzők a pesti uccákon

1838-ban tudvalevőleg arányaiban páratlan árvíz pusztította el Pest egy részét. Az árvíz oka a Csepelszigetnél megállt óriási jégtorlasz volt, mely a Duna vizét éppen Pesten duzzasztotta hallatlan magasra. Vannak Pesten régi házak, melyek őrzik még az árvíz nyomait. A Rókus-kápolna falánál van egy vízjelzőtábla, mintegy 1 méternyire az uccsa felett: „Ilyen magasan állt a víz az ucca felett 1838-ban“. Tulajdonképpen azonban még magasabban, mert a pesti uccát azóta feltöltötték. A Dalmady Győző ucca egyik régi házában falában is találunk ilyen vízjelző táblát.

Sós bueni a holló szájában

Mindenki ismeri a szép Egyetemi templom vaskerítésén ülő hollókat

Temető a Belvárosban.

s mindenki látta, hogy azok valamit tartanak a szájukban. Kicsit jobban meg kell nézni ezeket a valamiket s kiderül, hogy azok egyszerű sós bucnik, másképpen vangerlik, a péksüteményeknek e kedvelt formái. Így egészen érthetetlennek látszik, hogy hogyan jut a sós bueni a holló szájába, de egy kis történelem megmagyarázza.

A templom valamikor pálosoké volt, azok építették, s mint tudjuk, Szent Pált a pusztában a hollók táplálták, a legenda szerint. Eképpen a holló szim-

Sós bueni a holló szájában.

Az elcsapott szobor.

bolikus madara lett a pálos szerzetnek, s mikor a templomot építették, bizonyára azt kívánták, hogy a kerítésen szerepeljen a holló, amint táplálékot visz a pusztában lakó szerzetnek. A derék pesti lakatos, aki a feladatot kapta, úgy vélte legszebben megoldani, ha a hollók szájába kedvenc süteményét, a vangerlit adja, nem gondolva arra, hogy Szent Pál idejében aligha volt annyira kifejlett a pékipar, hogy ilyen süteményeket készítsen.

De ha már a pálosokról beszélünk, szaladjunk ki a 14-es autóbusszon a Práter uccán végig, amíg el nem érünk egy nagy üres telekre, pestiesen mondva: grundra. Ez a hatalmas üres telek jó mély, hatalmas épületkomplexumot lehetne építeni rá, de ma még csak a józsefvárosi „srácok“ futballoznak a fenékén. Mi köze már most ennek a gödörnek a Pálosokhoz? Az, hogy ez volt jó százegynéhány évvel ezelőtt a szerzetesek halastava, természetesen olyan időben, amikor még messze környéken nyoma sem volt házaknak, hanem ezen a környéken volt a pálosok gazdasága.